

A black and white cow is seen from behind, standing in a blue metal stall in a dairy farm. The cow has yellow ear tags. The stall has a glass door. The background shows other cows and the interior of the farm.

Stoppen vraagt begrip, hulp en vooral tijd

Tekst: Rob van Ginneken
Beeld: Twan Wiermans

Menig boer voelt zijn identiteit verdwijnen als het laatste vee het erf verlaat.

FOCUS

Het beëindigen van het boerenbedrijf is een proces dat doorlopen moet worden. Naast de fiscale en juridische aspecten is er ook het persoonlijke aspect in het proces. Dat is vaak onderbelicht. Dat het beëindigen van het bedrijf een grote impact heeft op de ondernemers, hebben verschillende begeleiders wel gemerkt.

Het aantal opvolgers in de landbouw daalt al jaren in onze regio. De gemiddelde leeftijd van de bedrijfsleiders op melkveebedrijven stijgt. Op de meeste bedrijven met een bedrijfshoofd van 55 jaar of ouder staat geen opvolger klaar. Dit betekent dat het komende decennium duizenden boerderijen zullen verdwijnen, of de bedrijfsopvolging wordt op een andere manier opgelost.

Een gevolg van een dalend aantal overnemers is ook dat het aantal bedrijfsbeëindigingen zal toenemen. Wie gaat zoeken naar informatie over bedrijfsbeëindiging op het internet, vindt bovenaan de zoekresultaten hoofdzakelijk fiscale of juridische aspecten die horen bij een bedrijfsbeëindiging. Adviesbureaus kunnen hierbij voldoende begeleiding geven. Maar bedrijfsbeëindiging in de landbouw heeft vaak een grotere impact, omdat het meer een levensstijl is dan een beroep.

Sociaal aspect onderbelicht

Rond de landbouw zijn er verschillende coaches en aanspreekpunten. Zij signaleren dat het sociale aspect van bedrijfsbeëindiging vaak onderbelicht blijft. "Stoppen is meer dan het doorrekenen van scenario's", aldus Jannie Lamberts, bestuurslid bij Zorg om Boer en Tuinder, een stichting die landbouwers sociaal-emotioneel ondersteunt bij moeilijke keuzes. "Bij het beëindigen van het bedrijf komt veel meer kijken dan alleen het fiscale of juridische gedeelte, al verschilt dat per individuele veehouder. De ene maakt de economische afweging en handelt daar rationeel naar. De andere heeft meer moeite met het maken van de keuze. Helaas zit het beëindigen van het bedrijf nog steeds in de taboesfeer en voelt het als falen."

Ook Riccy Focke (Boeren op een Kruispunt) merkt dat landbouwers soms moeilijk kunnen verkroppen dat het beter is om het bedrijf te beëindigen. "De mens is van nature positief ingesteld en verwacht niet dat hij zijn bedrijf moet gaan beëindigen en daarbij persoonlijke hulp nodig heeft. We zien veehouders die cijfermatig weten dat het beter is om te stoppen, maar emotioneel geen afscheid kunnen nemen van hun vee."

Focke benadrukt dat de steun van collega's erg belangrijk is bij het voltooien van het proces en vraagt niet veroordelend op te treden als een collega stopt. "We maken meermaals mee dat veehouders weten dat het beter is om te stoppen, maar uiteindelijk de staart intrekken omdat ze niet durven. Ze zien het als een zwaktebod richting hun collega's of vrienden met een agrarisch bedrijf. Die gaan namelijk wel door met het bedrijf, maar weten natuurlijk niet wat er bij hun vriend binnenskamers afspeelt."

Rouwproces

Volgens Focke klopte 10 procent van de stoppers de afgelopen jaren aan bij Boeren op een Kruispunt. "Daarnaast zijn er nog andere adviseurs die boeren bijstaan bij het maken van beslissingen." Bij Zorg om Boer en Tuinder ging 21 procent over het beëindigen van het bedrijf, vertelt Lamberts. "Veehouders van 55 jaar zonder bedrijfsopvolger hebben andere uitgangspunten en gaan zich oriënteren op de mogelijkheden om het bedrijf te beëindigen. Ze vragen zich af of ze nog wel verder willen onder de huidige regeldruk. Daarbij komen ook zorgen aan bod, zoals de oudedagsvoorziening die mogelijk in het geding komt door de opeens stapelende regelgeving. We kunnen die zorgen niet wegnemen, maar een onafhankelijk vertrouwenspersoon die open vragen stelt biedt soelaas."

Agrarisch coach Paulien Hogenkamp onderschrijft het verhaal van Jannie Lamberts volledig. "Bij bedrijfsbeëindiging wordt vaak alleen gekeken naar het zakelijke aspect en de afwikkeling van de financiën. Maar vergeet niet dat de bedrijfsbeëindigers hun hele levensstijl opgeven. Het is belangrijk dat je iemand naast je hebt lopen die je een spiegel voorhoudt en kritisch is over de stappen die je neemt. Landbouwers hebben namelijk de neiging om niet stil te gaan zitten en meteen aan de slag te gaan, terwijl bedrijfsbeëindiging veel overeenkomsten heeft met een rouwproces. Je moet eerst verwerken, voordat je verder kunt."

Neem de tijd

Volgens Paulien Hogenkamp is er in Nederland de afgelopen jaren slecht omgegaan met de belangen van de stoppers. "De varkenshouderij kent de ROK-regeling en de melkveehouderij had de stoppersregeling voor de melkveehouderij in het kader van de fosfaatproblematiek. Er is met miljoenen gestrooid om melkveehouders te overtuigen om binnen 6 weken afscheid te nemen van hun volledige veestapel, maar er was nergens een potje om de stoppers persoonlijk te begeleiden. Dat vond ik choquerend! En nu krijg ik in de praktijk klanten binnen die er echt heel erg aan toe zijn. Na het opruimen van de koeien zijn ze ineens aan de slag gegaan bij een werkgever, maar ze komen er na een tijdje achter dat ze er eigenlijk nog helemaal niet aan toe zijn om voor een baas te gaan werken. Ze hebben hun bedrijfsbeëindiging nog niet verwerkt en hebben een achterstand in hun verwerkingsproces."

Hogenkamp heeft gefaseerd afbouwen als positief ervaren. "Als je de keuze gemaakt hebt om te stoppen komt alles in fases. Je stopt met insemineren van varkens of je verkoopt eerst een paar koeien. Een paar maanden later

gaan er weer wat koeien weg of werpt de laatste groep zeugen. Als op een gegeven moment de koeien weg zijn, blijft er vaak nog wat jongvee achter om voor te zorgen of worden de laatste biggen gespeend. Zo wen je aan het idee van lege stallen en krijg je de mogelijkheid om dingen af te sluiten. Bij een beëindigingsregeling zit er vaak een druk achter die ervoor zorgt dat het proces niet goed doorlopen wordt. Een veehouder verwoordde het als volgt: “Het ene moment sta je in de melkput en het andere moment hangt je levenswerk aan de slachthaak.”

Coaching duurt ruim een jaar

De periode van zes weken van beslissing tot uitvoering is funest. Meestal staat voor het hele traject één jaar tot twee jaar. “In het begin zijn veehouders bang dat ze niet aan het werk kunnen komen. Maar ervaring leert dat dit juist het laatste is waar de veehouders zich druk over moeten maken. Uit hun netwerk komt het aanbod zo binnen rollen. Ze kunnen zich beter druk maken over wat ze precies willen gaan doen na het beëindigen van het bedrijf”, vertelt Hogenkamp, die aangeeft dat stoppers die op zoek gaan naar een andere baan vaak een bepaalde sociale druk ervaren. “Zeker met stoppersregelingen is dat het geval. Men veronderstelt dat het allemaal rozengeur en maneschijn is. Je mag stoppen met een financiële vergoeding, dus je hoeft je nergens meer druk om te maken denkt men. Mensen gaan dan vragen of je al werk hebt. Je mag bij die interesse ook gewoon zeggen dat je er nog niet aan toe bent.”

Ook Focke en Lamberts merken dat boeren geneigd zijn om bijvoorbeeld snel op de tractor te springen of in een andere functie het arbeidsproces in te gaan. Lamberts: “Er zijn verschillende scenario’s denkbaar en inderdaad

“Bij het beëindigen van het bedrijf komt veel meer kijken dan alleen het fiscale of juridische gedeelte, al verschilt dat per individuele veehouder. De ene maakt de economische afweging en handelt daar rationeel naar. De andere heeft meer moeite met het maken van de keuze. Helaas zit het beëindigen van het bedrijf nog steeds in de taboesfeer en voelt het als falen.”

Hogenkamp Agrarische Coaching

Het team van Hogenkamp Agrarische Coaching begeleidt boeren in hun persoonlijke ontwikkeling, het maken van keuzes en het creëren van een gezond en duurzaam perspectief.

www.agrarischecoaching.nl

Zorg om Boer en Tuinder Meer dan alleen vraagbaak voor stoppers

Zorg om Boer en Tuinder biedt kosteloos hulp aan veehouders die het om uiteenlopende redenen even niet meer ziet zitten. Dat kan variëren van vraagstukken over het bedrijf, maar ook over psychologisch leed als gevolg van ziekte of opeenstapelende regelgeving. “Zorg om Boer en Tuinder heeft het imago alleen een vraagbaak voor stoppende boeren te zijn, maar 4 van de 5 vragen gaan over ander leed. Er is namelijk in de landbouw best wat verborgen leed”, vertelt bestuurslid Jannie Lamberts.

Zorg om Boer en Tuinder werkt met vrijwilligers die bij hulpvragen als luisterend oor optreden. “Al onze vrijwilligers hebben een agrarische achtergrond. De betrokkenheid bij de landbouw is groot binnen onze organisatie”, vertelt Lamberts. Volgens Lamberts is het noodzakelijk dat er meer aandacht komt voor het sociaal-emotioneel leed op het platteland. “In andere landen is er veel meer aandacht voor het sociale leed in de landbouw. Als landbouwer kun je je ook redelijk lang verstoppen voor problemen door sociale contacten tot een minimum te beperken. Maar uiteindelijk ziet de buitenwereld ook dat de boel verslonst.”

Zorg om Boer en Tuinder werkt met regio’s: Noord, Oost, Zuid en West. Er is één regiocoach die de gecertificeerde vrijwilligers begeleidt. Zorg om Boer en Tuinder wordt deels gefinancierd door de landbouwketen, maar is ook afhankelijk van giften.

www.zorgomboerentuinder.nl

het werken bij een loonwerker bijvoorbeeld is een scenario. Maar er zijn nog talloze andere scenario’s die je eerst in beeld moet krijgen voordat je de keuze maakt.”

Focke stelt dat het belangrijk is dat veehouders even rust nemen na het besluit om het bedrijf te staken. “Bedrijfsbeëindiging is niet het einde, maar het begin van je nieuwe toekomst. We adviseren altijd een sabbatical te nemen, om te overdenken welke talenten je wil benutten. Maar ervaring leert dat de aard van het beestje ervoor zorgt dat de veehouder eerder aan de gang wil. En wanneer de beslissing genomen is om te stoppen, dan wil de veehouder ook doorpakken.”

Bedrijfsbeëindiging is als een rouwproces.

Boeren op een Kruispunt helpt op allerlei vlakken

Jaarlijks neemt Boeren op een Kruispunt zo'n 800 gesprekken af bij 400 bedrijven. Het is een succesvol initiatief waarin de Vlaamse overheid 11 jaar geleden het voortouw nam.

Vandaag de dag gaan vier krachten dagelijks de boer op om landbouwers in nood te begeleiden. "We begeleiden niet alleen op persoonlijk vlak, maar ondersteunen ook in het organiseren van de bedrijfsboekhouding", vertelt Riccy Focke. "Gaandeweg de gesprekken komen er vaak meer problemen op tafel. Niet alleen financieel, maar ook persoonlijk."

Een traject bij Boeren op een Kruispunt start meestal met een bedrijfsanalyse, omdat die veelal de mogelijkheden en beperkingen aangeeft. Zonder bedrijfsanalyse loop je het risico mensen in een onhaalbare richting te sturen; wordt het een faillissement of niet?

"Ook financiële zaken worden doorlopen en de balans wordt erbij gepakt. Na uitvoering van deze bedrijfsanalyse stelt Boeren op een Kruispunt een haalbaar plan van aanpak op met de betreffende veehouder. "We laten de landbouwer zelf beslissingen nemen en zullen hem nooit sturen."

Ook acute calamiteiten lost Boeren op een Kruispunt mee op, bijvoorbeeld als deurwaarders dreigen met executievelingen of bij afsluiting van elektriciteit. "Banken erkennen ons als partner en treden ook met ons in gesprek om problemen op te lossen."

Boeren op een Kruispunt wordt voor 2/3e gefinancierd door de Vlaamse overheid en voor 1/3e door sponsoring. Daardoor kan het kosteloos de Vlaamse landbouwer in nood ondersteunen.

www.boerenopeenkruispunt.be

In eerste instantie denkt de veehouder verder te gaan in de sector waarin hij werkte. Maar volgens Focke is het de partner die er vaak voor zorgt dat de veehouder verder kijkt. "De partner benoemt dan andere talenten en moedigt de veehouder aan ermee aan de slag te gaan. Hij mag gerust verschillende dingen uitproberen. Het eerste jaar hoeft men zich niet vast te leggen."

Zorgvuldigheid

Zorgvuldigheid staat eigenlijk in het hele stoppersproces centraal. Het overslaan van stappen kan grote gevolgen hebben, vertelt Hogenkamp. "We zien bij de groep met veehouders die meegedaan hebben aan de stoppersregeling en daar niet goed in begeleid zijn dat ze in een identiteitscrisis verkeren. Ze zijn hun eigenwaarde kwijt en zijn in sommige gevallen te snel aan de slag gegaan. Terwijl we juist zien dat veehouders die stoppen met hun bedrijf en aandacht gegeven hebben aan zichzelf in het hele traject er juist heel krachtig uitkomen. Ze kunnen goed verwoorden waarom ze hun beslissingen genomen hebben en met opgeheven hoofd gaan ze hun nieuwe toekomst in."

Uiteindelijk is bedrijfsbeëindiging vergelijkbaar met een hele tafel vol half uitgelezen boeken, vertelt Paulien Hogenkamp met gevoel voor beeldspraak. "Er liggen zoveel zaken op het bordje van de boer en alles is eng. De veehouder begint met een boek, maar durft het niet uit te lezen. Daarom begint hij maar weer aan een ander boek. Het is onze taak om de veehouder te helpen met gedachten rangschikken, één voor één de open boeken uit te laten lezen. Elk boek dat uitgelezen is kan in de kast. Hij kan elk boek later nog een keer zonder angst terugpakken, omdat hij weet hoe het afloopt. Het is niet eng meer. En als alle boeken opgeruimd zijn, kan hij aan zijn nieuwe boek beginnen, zijn eigen boek."